

Во својот есеј за уметноста на Христо (алијас Христо Јавашев, како што, всушност, се вика овој во моментот неоспорно најпознат ликовен уметник меѓу оние кои потекнуваат од нашите балкански простори), неговиот сонародник, бугарскиот ликовен критичар Георги Тодоров ќе напише дека основниот квалитет на неговите прочуени „дела“ е всушност нивниот - квантитет. Да појасниме (пред сè за оние малкумина на кои Христо, можеби, им е непознат): во неговиот случај „квантитетот“ не е одредница која, како што е вообичаено, упатува на хиперпродукција па оттаму и на артистички фушерај, туку се однесува на самата етимолошка суштина на тој збор. Христо, имено, како што констатира Тодоров, е напорно незаситен - за неговата страст за „завиткување“, творечко проседе кое и го направи толку познат во светски рамки, како ништо да не е доволно големо ниту сеопфатно: по обвивањето (меѓу другите нешта) на зградата на Kunst-halle во Берн (1968), желбата тоа истото да се стори со Рајхстагот во Берлин (овој негов проект во 1972 година го попречи лично сегашниот германски канцелар Хелмут Кол), по „пакувањето“ на легендарниот Понт Неф во Париз (1975-85) или по завиткувањето на цел еден залив во близината на Сиднеј (1969) односно по преградувањето на долината Rifle Gap во Колорадо со гигантска завеса (1972), којзнае дали некогаш Христо нема да посака да ја обвие со пластика и целата планета или, уште подалеку, да го прегради Млечниот Пат. Поинаку кажано, небаре се чини како „раблеовските“ дела на овој уметник да се некаква квинтисенција на познатата теза (со која, инаку, толку многу знаеја да не малтретираат марксистите) за врската меѓу квалитетот и квантитетот, при што Христо дијалектичката релација меѓу овие два поими ја доведува, логички сосема консеквентно, до пароксизам, до некаков си „ајнштајновски“ модел на „паралелелна уметничка вселена“ во која важат сосема спротивни „закони“ од вообичаените, што ќе рече во која квантитетот, зафатнијата, материјалноста е сè, а „идејата“ на уметникот, „моралната поука“, „смислата“ на делото - ништо.

Замислувајќи го овој текст и како своеобразна најава за изложбата на авторски плакати на Христо што, во организација на Министерството за култура на Република Бугарија и Министерството за култура на Република Македонија, идниот четврток ќе биде отворена во Музејот на современа уметност во Скопје (настан што, дури и кога не би била актуелна осека на квалитетни ликовни случувања, многумина со право го прогласуваат за „првостепена атракција“), нека ни биде дозволено, токму како аргумент за особената актуелност на оваа изложба, овде

ИЗЛОЖБИ

РАБЛЕОВСКАТА НЕЗАСИТНОСТ НА КРИСТО

да цитираме уште една констатација на Георги Тодоров. Тој, имено заклучува дека целиот *curriculum hono- rum* на Христо (што тој, без никаква намера да го минимизира неговиот творечки профил, го сведува на формулата: пробив - успех - богатство), во основа, ја изразува пританата желба на секој творец кој во последните седумдесе-

тина години се обидел на овие наши простори да го негува духот на „модерната уметност“, борејќи се колку со сопствените уметнички „бубалки“ и фантазми, уште повеќе со, како вели Тодоров, „тоталитаристичката зараза“ и „провинцијалните нагони“ - желбата да се избега некаде далеку од „коллективистичкото“ балканско

Незаситна глад за „творење“: Христо и еден од неговите прочуени проекти - обвивањето на познатиот париски Понт Неф

дувло, да се забораваат „корените“, да се алиенира сопствениот културен идентитет во меласата на „големиот свет“ (за кој сите ние од поширокиот ареал на југоисточна Европа притаено сонуваме, но едновременно ги мразиме неговата ефикасност, неговото богатство, неговата наводна „бесчувствителност“...). Впрочем, констатирајќи го ова, Тодоров во споменатиот есеј сосема децидно ќе напише: „Христо е најнебугарскиот (читај: најнебалканскиот) уметник кој потекнал од оваа почва. Етничкиот 'градус' на неговото дело е рамен на нула“.

Секако, на мнозина вак-

на“, во 1952, всушност по бегството кое, преку Виена и Париз, еден ден ќе го однесе и до митскиот Њујорк, веќе не е ниту бугарски ниту пак балкански уметник, туку светска артистичка ведета чија единствена врска со „родниот крај“ и младоста е незаситната глад за „творење“, за освојување, за претворање на сиот свет во „материјал“ на сопствената уметност, инстинкт што, можеби, е продукт на некогашната „изгладнетост“.

На сево ова, неоспорно, некој со право ќе се запраша зошто авторот на овие редови тврди дека претстојната изложба на плакатите на

Изложбата на авторски плакати на еден од најголемите ликовни уметници на денешнината, што идниот четврток ќе биде отворена во Музејот на современа уметност во Скопје, многумина со право веќе ја прогласија за „првостепена атракција“

вото гледање на „уметноста“ на Христо ќе им се стори крајно проблематично и во основа негативно, дотолку повеќе што - дури и ако ја отфрлиме на „Балканив“ сè уште важечката Блут унд Боден теорија која вели дека уметникот никогаш не смее да го заборава „родот свој“ - во лексикографските одредници за него во сите оние дебел и со шарени сликчици полни прегледи на повеената светска уметност неизоставно стои дека неговото творештво е „своевиден бунт против дехуманизацијата на современот свет“. Да, ама да не забораваме дека овие книги обично се пишувани од Американци или европејци, значи од луѓе кои, погледнато од наш аспект, во тој „дехуманизиран свет“ живеат, богами, сосема пристојно, додека сите нас од „со човечка топлина изобилниот југ“ напосто не боли главата од силната „хуманост“. Зборот ни е, имено, дека големината на Христо е несомерлива со нашите балкански аршини, напосто поради тоа што Христо Јавашев, Бугарин, роден во 1935 година во Габрово (демек во некое балканско „кучкундалево“), 40 години по напуштањето на својата „таткови-

Христо во Музејот на современата уметност е нешто што секој љубител на ликовната уметност неизоставно мора да го види. Е па штосот е, всушност, многу едноставен: Христо, освен фактот дека е еден од водечките имиња на ликовната уметност во светот, во моментот, се чини, е крајно интересен за нас и како поучен „педагошки пример“ во смисла на нашево актуелно апсолвирање на западните цивилизациски урнеци, проект во чии рамки, неспорно, ќе мораме да коригираме и некои од воспоставените критериуми за уметноста. Имено, се осмелуваме да тврдиме дека можеби токму на примерот на Христо и на неговото навидум бесмислено „пакување“ најдобро можеме да го разбереме и основниот принцип на кој се темели уметничкото творештво во „големиот свет“, свет во кој, за разлика од кај нас, на уметникот не му се поставува фамозното прашање „зошто“ ниту, пак, тој, доколку сака да твори, мора да го плати неизбежниот данок на „татковината“, на „етносот“, за „локусот“ од кој потекнува.

Н. Ј.